

א. איסור חמץ

ישנן ארבע מצוות בתורה שעוסקות באיסור חמץ בפסח, שלוש מצוות לא תעשה ומצוות עשה אחת:

א. "ולא יאכל חמץ" – איסור אכילה ואיסור הנאה.

"כל מחמצת לא תאכלו" – לא רק דבר שהחמיץ מחמת עצמו אסור, אלא אף אם החמיץ מדבר

אחר.

"כל האוכל חמץ ונכרתה..." – בשונה משאר איסורי אכילה העונש על האוכל חמץ הוא כרת.

ב. שלא ימצא חמץ ברשותו של כל אחד – "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם".

ג. שלא יראה חמץ ברשותינו – "מצות יאכל את שבעת ימים ולא יראה לך שאר בכל גבלך".

ד. מצוות עשה להשבית את החמץ – "..אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם".

זמן האיסור מהתורה

עיקר האיסור חל בשבעת ימי החג ט"ו עד כ"א ניסן. אך כבר בחצות היום של י"ד צוותה התורה להשבית את החמץ מהבית. (פסחים ד:).

וכן איסור אכילת חמץ והנאה ממנו מתחיל משעה זו (כדעת רבי יהודה פסחים כח. שו"ע תמ"ג,א).

זמן האיסור מדרבנן

כדי להרחיק את האדם מן העבירה אסרו חכמים באכילה שעתיים לפני חצות – תחילת שעה חמישית, כיון שאדם עשוי לטעות בחשבון השעות ביום המעונן.

ובהנאה משעה לפני חצות – סוף שעה חמישית.

בדיקת חמץ וביטול.. למה צריך את שניהם

כתוב בתורה "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם.. אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם". הגמרא במסכת פסחים (ד ע"ב) לומדת שהצווי להשבית את החמץ מהבית נאמר ביום י"ד עד חצות היום.

האם מהתורה חייבים לכלות דווקא את החמץ? לא! מהתורה מספיק לבטל בליבו את החמץ ויחשיב אותו כאילו הוא עפר בעלמא, ומשעה שביטל את החמץ שוב אינו חייב באחריותו אפילו שעדיין נמצא חמץ בביתו.

נשאלת השאלה, איזה מין סוג הפקר זה? הרי בוודאי בדיני הפקר לא מועיל לחשוב בלב שרוצה להפקיר..

וגם צריך להפקיר ממש ולא להגיד שהוא מחשיב את החמץ עפר בעלמא..

מבאר הר"ן, שבעצם בפסח התורה מפקיעה את החמץ מרשותו של האדם, אלא שעשאן הכתוב כאילו הוא ברשותו כדי לחייב אותו. בשביל זה מספיק גילוי דעת בעלמא שלא נח לו לזכות בחמץ. (מובא בבית יוסף תלא, א) רש"י במסכת פסחים (שם) לומד שהגמרא למדה זאת מכך שהתורה אמרה "תשביתו" ולא אמרה "תבערו" – משמע שאין חיוב לבער דווקא את החמץ אלא מספיק לבטלו.

אז למה בודקים חמץ?

הגמרא שם אומרת שלמרות שמהתורה מספיק לבטל את החמץ, חששו חכמים שיש אנשים שלא ממש מבטלים את החמץ באמת ויעברו על שהיית חמץ בפסח.

או מפני שיתכן שאדם יבטל באמת את החמץ בערב פסח, אך מתוך שרגיל כל השנה לאכול את החמץ, אם ימצא חמץ בפסח יבוא לאכול אותו.

סיכום: מהתורה (ע"פ הרמב"ם) מספיק לבטל את החמץ, או לבדוק ולבער אותו. אלא שחכמים החמירו שלא מספיק אחד מהם, ולכן צריך לבדוק – כדי למזער את הסיכוי שימצא בביתו חמץ ויאכל אותו, וכן לבטל את החמץ על הצד שכן נשאר חמץ בבית שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא (מובא במשנ"ב בס"ת תלב ס"ק ב).

האם ישנה חובה לנקות את הבית לפסח?

כתוב בבית יוסף (תלג יא) בשם המרדכי: שצריך לכבד את הבית קודם הבדיקה כיון שאי אפשר לבדוק טוב את הבית כאשר הוא לא נקי. וכך מובא ברמ"א להלכה.

והמשנה ברורה (שם ס"ק מו) כותב: שהמנהג לכבד את כל הבית והחדרים ביום שלושה עשר כדי שיוכל לעשות את הבדיקה כדין בתחילת ליל ארבעה עשר.

סיכום: אין חובה לנקות את הבית, אלא יש חובה לבער ולהוציא את כל החמץ מהבית וזה אפשר לעשות על ידי בדיקת חמץ, אלא שקשה לבדוק טוב בלי לנקות ולארגן את הבית ולכן תיקנו שינקו את הבית לפני הבדיקה.

מה צריך לנקות

לפי מה שנראה בהלכה שמטרת הניקיון הוא כדי שהבדיקה תהיה טובה, א"כ לכאורה צריך לנקות בכל המקומות שבהם יש חובת בדיקה.. וא"כ חובה עלינו לברר מהם המקומות הללו.

מקומות שיש חשש שהכניסו שם חמץ

חובה לבדוק בכל המקומות שהכניס בהם חמץ, וכן בכל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ – כלומר גם מקומות שבדרך כלל לא מכניסים לשם חמץ, אם יש לחוש שמא באקראי הכניס לשם חייב בבדיקה.

ולכן יש חובה לבדוק בכל אזור המטבח והסלון ששם בוודאי מכניסים חמץ, וכן בכל חדרי הבית שיש חשש שהכניסו שם חמץ. (תלג,ג).

אבל במקום שאין רגילות להשתמש בהם כגון מחסן ומקלט, אז אם אין המקום מיועד לאחסנת דברי חמץ וגם לא שאר צרכי סעודה באופן שעלול להיות שיכנס לשם תוך כדי הסעודה ופתו בידו לקחת דבר מה לצורך הסעודה – אין המקום חייב בבדיקת חמץ (תל"ג ס"ק מ).

ואפילו באופן הנ"ל, אם ידוע שהכניסו לשם חמץ – אפילו רק פעם אחת במשך השנה, חייב בבדיקתו.

מדפים וארונות שבבית

מדפים וארונות שמכניס בהם חמץ – פשוט וברור שחייבים בבדיקה. נשאלת השאלה מה יהיה הדין בשאר מדפים וארונות שבבית האם דינם כחדרי הבית שהיות ומשתמשים שם בתדירות חובה לבדוק אותם או שמא יש להם דין שונה.

אם מדובר בארונות שהדרך לפתוח אותם בזמן האכילה כמו ארונות במטבח ובסלון חייבים בבדיקה. כיון שכל המקומות שרגילות להשתמש בהם שיד אדם מגיעה אליהם – חייבים בבדיקה. אכן מעל הארונות הגבוהים שאין יד אדם מגעת שם אינם טעונים בבדיקה..

אכן בתוך הארונות של הבגדים והנעליים אינם טעונים בבדיקה אלא א"כ יודע שדרכו לקחת משם בגדים בסעודה וכו' או שיש ילדים קטנים בבית. (מ"ב ס"ק כב).

וכן מתחת לארונות שלא באזור האכילה וכל המקומות שהם מתחת לשלושה טפחים היות ויד אדם לא נוגעת בהם בד"כ, בסתמא לא הגיע לשם חמץ ואינו חייב בבדיקה, ואם יודע שאפילו רק פעם אחת הכניסו לשם חמץ – חייב בבדיקה. (שו"ע תל"ג,ד).

וכן מתחת למיטות שבחדרי השינה לא חייבים לבדוק, אכן אם יש ילדים בבית חייבים לבדוק שם כיון שרגילים לגרור ברגליהם לכל מקום. (מ"ב כד).

מתחת לשולחנות והכסאות שבמקום האכילה חייבים בבדיקה כיון שמצוי שנופל שם חמץ. (מ"ב כד).

חדרי שירות ואמבטיה

באופן כללי אינם טעונים בבדיקה, כיון שלא נכנסים לשם עם אוכל. אכן אם ישנם ילדים קטנים בבית, כיון שהמציאות מראה שילדים קטנים מכניסים חמץ לכל מקום, חייבים בבדיקה. (חוט שני פסח פ"ד, א. ע"פ משנ"ב תלג יט).

הצר ומרפסת

אם הצר והמרפסת אינן מקורות, אם יש שם חמץ חייבים לבערו. אך אם יש ספק אם יש חמץ או לא, לא חייבים לבדוק ולנקות שם כיון שמסתמא הציפורים והיונים והעורבים יאכלו את מה שיש שם.

אכן אם אכלו שם חמץ בליל י"ד אחר שהגיע זמן הבדיקה – כבר חל על המקום חובת בדיקה, ואין סומכים על היונים שיאכלו את החמץ (ע"פ משנ"ב כז ע"פ מקור חיים וכ"פ הגר"ע פריד).

פח אשפה

מותר לזרוק לפח שברחוב קודם זמן האיסור, אבל לאחר זמן האיסור חייב בביעורו. ואם הפח נמצא ברשותו חייב לוודא שהפינוי יהיה קודם סוף זמן ביעור חמץ (סי' תל"ג ס"ק כח).

מקומות שיש בהם חמץ אך קשה להגיע לשם

כתוב בשולחן ערוך (תלג, ז): חור שבין יהודי לחבירו כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר מבטל בליבו ודיו. והביטול מועיל אפילו אם יש שם ודאי חמץ (משנ"ב כט).

בין ארון לקיר או מתחת לארון כבד: אין חובה להזיז את הארון אפילו אם ידוע שיש שם חמץ ומספיק לבטל. (חוט שני פסח פ"ב ס"ק יא).

וכן בכל שאר מקומות בכגון זה.

בדיקת חמץ בספרים

אם לא משתמש בהם בשעת אכילה כלל וכלל אינם טעונים בדיקה. אכן אם משתמש בהם או שיש חשש כזה יש לדון, שהרי החשש הוא שאולי יש שם פירורי חמץ ולא כזית חמץ, והרי על פחות מכזית חמץ לא עובר על בל יראה ובל ימצא (פסחים ז:). השאלה האם בכל אופן יש חיוב לבדוק ולבער שמא יבוא לאוכלם. דעת החיי אדם וכן הכריע החזון איש (או"ח קט"ח) שיש לבדוק גם אחרי פירורים קטנים ולכן חובה לבדוק את הספרים.

מנגד רבו הפוסקים שנקטו שאין חובה לבדוק בספרים, כיון שלגבי פירורים סומכים על הביטול ואין חשש שיבוא לאוכלם. (אור לציון ח"א, לב. הגדה של פסח חזו"ע בדירת חמץ הערה ד. שות ישא יוסף ח"ג פט בשם הגרי"ש. אג"מ א, קמה).

והגרש"ז הוסיף שבפרט שהפירורים שבתוך הספרים כבר מאוסים ואין אף אחד נורמלי שיבוא לאוכלם (הליכות שלמה פסח פ"ה).

בדיקת הכיסים

כתוב ברמ"א בסעיף יא שצריך לבדוק את הכיסים של הבגדים כיון שלפעמים מניחים שם חמץ. והמשנ"ב מוסיף שאפילו אם ברור לו שלא הכניס לשם חמץ חייב לבדוק.

האם מועיל לכבס? אפשר אך יקפיד שהכיס יהיה כלפי חוץ (הגר"ע פריד).